
СТАТИИ

АДВОКАТУРАТА В НАВЕЧЕРИЕТО НА СЪЗДАВАНЕТО НА СЪЮЗА НА БЪЛГАРСКИТЕ АДВОКАТИ

*Евгени Йочев**

Посвещава се на 100-годишнината от създаването на Съюза на българските адвокати

В годините на Първата световна война положението на адвокатурата продължава да бъде тежко. Това се дължи в най-голяма степен на неблагоприятната икономическа и социална среда, на бездействието и апатията, завладели колегията, както и на разстроената и парализирана съдебна система, която се оказва заплашена от „страшната перспектива на една бързо настъпваща дезорганизация“¹.

Под натиска на военните условия и с цел да стабилизира отделните съдилища правителството на Либералната коалиция, оглавявано от д-р В. Радославов (23 декември 1913 – 21 юни 1918 г.), и министърът на правосъдието Хр. Попов предприемат спешни законодателни мерки, които засягат и адвокатурата.

Първата стъпка в това отношение е Законът за изменение на чл. 21, 22, 23, 24, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39 и 115 от Закона за устройството на съдилищата, внесен от народния представител Димо Кьорчев. С него съществуващият държавен изпит се премахва и се заменя с нов теоретико-практически изпит.² Според чл. 115 занапред адвокати могат да бъдат лицата, които „имат

* Доцент, д-р на историческите науки.

¹ **Хитов, А.** Нещо по дейтелността на Софийския окръжен съд. – Юридическа мисъл, 1919, № 3, с. 23.

² Стенографски дневници на XVII ОНС, I РС. С.: ДП, 1915, с. 164, 417; обн., ДВ, № 275 от 3 декември 1914 г.

юридическо образование“³, били са „кандидати за съдебна длъжност при някой окръжен съд една година, или са практикували при някой адвокат една година – и са издържали предвидения в чл. 32 кандидатски (теоретико-практически) изпит“³. Запазва се условието, за да бъдат допуснати до изпит, кандидатите да притежават „добра атестация за поведението им в съда и във в обществото“ от адвокатския съвет или от окръжния съд. Със забележка към чл. 32 се уточнява, че „издържалите държавен изпит, които могат да бъдат стажанти при адвокати или кандидати при окръжните съдилища се освобождават от всякакъв изпит“. Във връзка с утвърдения теоретико-практически изпит на кандидатите за съдебна длъжност и на адвокатите е разработен и одобрен специален правилник.⁴

В началото на 1917 г. е приет нов Закон за изменение и отменение някои членове от Закона за устройството на съдилищата.⁵ Въпреки недоволството на адвокатурата той потвърждава правилото две години адвокатска практика да се считат за една година съдийска практика. Юристите, които до влизането в сила на закона за полагане на теоретико-практически изпит са придобили права на съдия или адвокат, се освобождават от този изпит, като се приема, че са го издържали.

Особено съществени са промените, внесени със Закона за допълнение на Закона за устройството на съдилищата от 19 декември 1918 г., приет от коалиционното правителство на Малинов – Костурков (21 юни – 28 ноември 1918 г.). Министър на правосъдието е проф. д-р Й. Фаденхехт.⁶ С преходния чл. 230 се освобождават от кандидатски теоретико-практически изпит „всички юристи, които до влизането в сила на настоящия закон са изкарали предвидения в закона едногодишен стаж“. Освобождават се от теоретико-практически изпит и от по-нататъшен стаж и „всички юристи, които мобилизацията на 10 септември 1915 год. свари като кандидати адвокати или кандидати за съдебна длъжност“,

³ ЦДА, ф. 242 К, оп. 2, а. е. 533, л. 1; обн., ДВ, № 275 от 3 декември 1914 г.

⁴ ЦДА, ф. 242 К, оп. 4, а. е. 796, л. 87–91; оп. 1, а. е. 336, л. 1–3; обн., ДВ, № 191 от 25 август 1915 г.

⁵ Обн., ДВ, № 76 от 9 април 1917 г.

⁶ Обн., ДВ, № 300 от 10 януари 1919 г.

както и „всички юристи, които свършивши правните науки, са постъпили и прекарали известно време в редовете на войската след 10 септември 1915 г.“. Студентите, мобилизирани в армията, също се освобождават от този изпит „след полагане на университетските си изпити“ и прекаран шестмесечен стаж. Освободените от военна служба като „инвалиди или болни, било по закона или министерско постановление“ са приравнени към постъпилите и служилите във войската. Офицерите и завършилите право в Юридическия факултет при Военно-юридическата академия и „приведени на служба по военно-съдебното ведомство“ също се освобождават от стаж и от теоретико-практически изпит. Юристите може да се ползват от посочените облекчения, ако упражнят правата си „най-късно до една година, а студентите до две години от влизането на закона в сила, респективно от освобождението им от редовете на войската или от плен“. Тези законодателни промени позволяват в адвокатското съсловие да влязат много млади хора с недостатъчна професионална подготовка и морална устойчивост.

След края на Първата световна война адвокатурата продължава да бъде инертна, аморфна маса от изолирани помежду си адвокати, повечето от които възприемат адвокатството като занаят и не осъзнават истинското място и ролята на адвоката в правораздаването и в обществения живот. Образно и убедително е признанието на д-р Б. Вазов: „По едни още необяснени причини българското адвокатство, което, взето изцяло, представлява един грамаден умствен и нравствен капитал, което брой в своята среда най-първите хора на страната, се отнасяше свършено безразлично към своите професионални задачи, а може би и не съглеждаше такива“⁷. В този смисъл С. Петков с основание счита за по-удачно и точно „професионалната не солидарност и липсата на колегиалност у българските адвокати“ да се наричат не „индивидуализъм, а профсаможивство“⁸.

В края на войната броят на адвокатите нараства бързо. През 1918 г. те са 1170 (в това число 36-има от освободените земи) срещу 1117 през 1914 г. По-чувствително е увеличението на адвокатите юристи от 776-има на 876 – с 11,3 %, докато броят на по-

⁷ Адвокатски преглед, № 1 от 1 февруари 1921 г., с. 1.

⁸ Пак там, № 2 от 15 февруари 1921 г., с. 1.

мощник-адвокатите се запазва. През 1919 г. адвокатите са 1730 (включително 171 помощник-адвокати), а през 1920 г. – 2074-ма (в това число 175 помощник-адвокати). През тези две години адвокатското съсловие има най-голям ръст – броят на адвокатите на 100 000 души от 23,2 (1911) достига съответно 33,8 и 43,1.

Причините за това стремително нарастване са две. Първата се корени в масовото напускане на съдии и вливането им в адвокатското съсловие. Правораздаването се лишава от близо 1/3 от магистратите. Ако до 1918 г. съдиите, които стават адвокати, са 273-ма, през следващите няколко години техният брой е 278, а само през 1919 г. – 72.⁹ Втората причина са законодателните облекчения за постъпване в съдебната система и в адвокатурата, предвидени в Закона за допълнение на Закона за устройството на съдилищата от 19 декември 1918 г.¹⁰

Големият брой адвокатстващи засилва не само вътрешната конкуренция, но и използването на непочтени средства и форми за привличане на клиенти. Това поведение допълнително се подхранва от намаляването на броя на делата и оскъпяването им. Така се задълбочава вътрешното разделение в съсловието и се възпрепятства неговото единение в търсенето на общ изход от ситуацията и на общи форми и средства за самоконтрол и защита. За сериозността на положението, за мащабите на професионалната нелоялност и деморализацията говори и фактът, че образованите и честни адвокати губят вяра в призванието и престижа на професията и не проявяват готовност и активност за реакция и противодействие. Адвокатите юристи неоснователно са обвиня-

⁹ **Цачев, Д.** Движение на адвокатското съсловие след войната. – Адвокатски преглед, № 7 от 1 декември 1930 г., 78–79; **Петков, С.** По уредбата на адвокатската професия. – Адвокатски преглед, № 6 от 16 ноември 1930 г., 68–69; Коледни изявления. – Адвокатски преглед, № 10 от 16 януари 1926 г., 152–154; **Тимошенко, Хр.** Дейността на съдилищата в цифри. – Юридическа мисъл, 1919, № 1, 48–50; **Янулов, Ил.** Дейността на съдилищата у нас в цифри. – Адвокатски преглед, № 6 от 16 ноември 1924 г., 61–63; в. „Известия на Съюза на българските съдии“, № 12 от 20 април 1920 г., с. 5; **Митаков, В.** Бавно правосъдие. – Адвокатски преглед, № 17 от 1 май 1926 г., 247–249.

¹⁰ Обн., ДВ, № 300 от 10 януари 1919 г.

вани за падналия престиж на адвокатурата и за негативното отношение към нея от страна на обществото и на управляващите.¹¹

Видният адвокат и бивш министър на правосъдието д-р Теодор Теодоров разкрива ясно и образно състава на адвокатурата така: „адвокатски дюгени-писалища, адвокатски сдружения на търговски начала, адвокати търговци или с други подобни странични занятия, адвокати участници в разни сделки и процеси от съмнителна правота, адвокати, които си доставят клиенти чрез мисити и дори покани, писма или реклами, адвокати, които условият възнаграждението за защита на всяко заседание и правят всичко само да шиканират противната страна или да отлагат делата“¹².

Независимо от ръста на адвокатите юристи слабата юридическа подготовка, ниското образование и недостатъчната обща култура продължават да са сред основните характеристики на адвокатурата. За това допринасят липсата на време и условия за самоподготовка и „сериозни правни занимания“, както и лошата организация на работа. За разлика от френските им колеги, които не губят нито секунда за подобна дейност, българските адвокати отделят 3/4 от времето и усилията си за преодоляване на различни технически и други проблеми. В този смисъл „сливането на правозастъпничество със съдебното представителство“ действително се явява една от главните причини за ниския морал и липсата на достойнство на професията.¹³

Онова, което най-вече отличава българската адвокатура от адвокатурата в развитите европейски страни, е отсъствието на корпоративен морал и поведение, необходими за призванието на професията. Повечето от адвокатите имат неясни и ограничени представи за професионалните си права и задължения, а съсловието като цяло не разполага с общоприети правила за професионална етика и механизми за тяхното спазване и контрол. В известен смисъл това се дължи и на обстоятелството, че огромната част от населението също няма подобни познания и поради това е

¹¹ Вж. **Димитров, Ив.** За адвокатите. – В. „Право“, № 33 от 26 юни 1920 г., 437–438.

¹² **Теодоров, Т.** Нашите адвокати. – В. „Право“, № 28 от 24 април 1920 г., с. 371.

¹³ Пак там, № 30 от 5 юни 1920 г., с. 391.

със занижени изисквания и критерии. При липсата на професионална организация и на адвокатски съвети всеки адвокат упражнява професията според собствените си разбирания и както намери за най-изгодно, пренебрегвайки професионалната етика и поведение.

Диагнозата на д-р Теодоров „морална болест“ е стряскаща, но вярна. Уточнението, че тази „морална болест“ е типично заболяване за интелигенцията и за целия народ, не цели да внесе успокоение, а по-скоро да покаже колко трудно ще бъде лечението на „болестта“, колко дълъг ще бъде пътят на адвокатурата до израстването ѝ като истински и пълноценен сътрудник на съдебната власт при правораздаването. Без съмнение икономическите и политическите условия, „особено устройството на съвременния живот“ в страната, „природната отчужденост“ и склонността на българина към индивидуализъм благоприятстват появата и развитието на това общо заболяване. Те са причината повечето от адвокатите „да гледат на своята професия само като на източник на нужните средства за съществуване, а съвсем не като една по-висша обществена служба“, което, естествено, се отразява негативно върху тяхното положение и признание. Сферата на духовни интереси не само е ограничена до минимум, но и изпразнена от позитивно творческо съдържание, доколкото се изчерпва с дребнаво политиканстване и партизанстване. В това отношение българските адвокати също се отличават от европейските си колеги.¹⁴

При неразвито чувство за професионално самоограничение, при отсъствието на реален и ефективен дисциплинарен надзор и вътрешен контрол посоченото поведение на голяма част от адвокатството се превръща в основна и трайна черта на неговия облик – особено в големите градове, където адвокатите не се познават, а камо ли да държат „високо честта и достойнството на колегата си“¹⁵.

Към посочените черти и тенденции в развитието на адвокатурата трябва да добавим и липсата на професионални традиции и на съсловен живот. За мнозинството адвокати думите „съсловие“, „корпоративност“, „традиции“, съсловни „нужди и интересе-

¹⁴ Пак там, с. 390.

¹⁵ Теодоров, Т. Нашите адвокати. – В. „Право“, № 28 от 24 април 1920 г., с. 371.

си“ като че ли са лишени от съдържание и „всеки му е по-добре да живее сам за себе си, без да жертва нищо за съсловието“¹⁶. Пълната индиферентност към професионално организиране, затъването в ежедневните проблеми превръщат адвокатурата в „една мъртва безидейна сила, по скоро вредна за себе си, немощна да се възроди и да отстоява на несправедливи атаки“. Това я отличава от всички останали професионални общности и я води „сигурно към разложение и погубване“¹⁷.

Прилагането на действия и похвати, несъвместими с адвокатската етика и морал, става причина в обществото и в част от политическите среди да се формира негативно отношение спрямо адвокатурата и нейното място в правосъдието. Адвокатът дотолкова загубва своя авторитет и престиж сред населението, че то го поставя наравно с „вулгарния занаятчия“. Това се използва като „благовиден предлог“ и заедно с „партизанските нрави и безогледната демагогия“ създава благоприятна почва за Българския земеделски народен съюз (БЗНС) широко да пропагандира идеята си за превръщане на адвокатите в държавни служители.¹⁸

Състоянието, в което се намира адвокатурата, предизвиква тревога и загриженост за нейното бъдеще. Предлагат се различни средства, които отразяват подхода и целите на своите автори. Идеята на земеделското правителство адвокатите да станат държавни чиновници по подобие на съдиите е особено шокираща. Такава практика няма в никоя друга европейска страна. Не е трудно да се види желанието на управляващите да поставят адвокатския институт под държавен контрол, като се има предвид отношението им и към съдийството. Политическият характер на подобно предложение не буди съмнение – то се вписва в цялостната политика на земеделския съюз спрямо адвокатурата.

Естествено, цялата правна общност е настроена критично към тази идея. Вестник „Право“ я определя като „една от многобройните опасности, които грозят и тъй раздрусаните основи на нашето незакрепнало още правосъдие“. Правният седмичник разглежда осъществяването на тази „дива реформа“, която поставя наравно чиновничеството и адвокатството, като „равносилно с

¹⁶ В. „Право“, № 34 от 3 юли 1920 г., с. 465.

¹⁷ Пак там, № 27 от 17 април 1920 г., с. 353.

¹⁸ Пак там, № 30 от 5 юни 1920 г., с. 389.

пълното унищожение и на съдийство и на адвокатство¹⁹. Д-р Т. Теодоров счита, че „църът, който предлага земеделският съюз“, не само няма да помогне, а „напротив ще влоши злото, ще насърчи корупцията и некадърността“²⁰.

Предложенията, излизащи от средите на адвокатурата, са твърде разнопосочни. Общо е мнението, че адвокатите трябва „първи да излязат из пълната инертност, в която са попаднали,... и да вземат мерки, за да престанат всички ония яростни нападки“ срещу тях. Предупреждението, че в противен случай „върху правата и свободите на съсловието може да се стовари грубия юмрук на управляващите“, е знак, че адвокатурата ще плати висока цена за своето безразличие и бездействие.²¹

Въз основа на анализа, който прави на състоянието на адвокатския институт, д-р Т. Теодоров поставя акцент върху подобряването на „подготовката и подбора на адвокатите“, както и върху засилването на постоянния „надзор и дисциплинарната власт над тях“. Като стига до извода, че „изоставени сами на себе си адвокатите не могат да се самоконтролират“, той предлага създаването на дисциплинарен съд, съставен от двама висши магистрати и един адвокат, избран от колегията, а възбуждането на дисциплинарно преследване да се даде на „всеки съд и съдия, който забележи, че адвоката при службата си проявява недобросъвестност, некоректност или грубо поведение“²². Д-р Т. Теодоров търси възможности за промяна, които са извън съсловието, а законната им реализация във времето е трудно осъществима. Тези идеи се отхвърлят от част от колегията с аргумента, че ограничават свободата и автономията на професията.²³

С цел да се издигне авторитетът на адвокатурата, а адвокатската професия да израсне до степен на истинска наука и изкуство д-р Ив. Димитров предлага създаването на няколко задължителни адвокатски сдружения и адвокатски консорциуми, без да

¹⁹ Изборни съдии и адвокати чиновници. – В. „Право“, № 13 от 3 януари 1920 г., с. 186.

²⁰ **Теодоров, Т.** Нашите адвокати. – В. „Право“, № 28 от 24 април 1920 г., с. 371.

²¹ В. „Право“, № 27 от 17 април 1920 г., с. 353.

²² **Теодоров, Т.** Нашите адвокати. – В. „Право“, № 28 от 24 април 1920 г., с. 371.

²³ В. „Право“, № 30 от 5 юни 1920 г., 392–395.

изяснява същността и задачите им. В тях той вижда средството да се пресече „занаятчийското адвокатство“, да се премахнат миситликът, просбопиството и ходатайството. В противен случай според него „адвокатите, които държат на своето лично достойнство, както и на адвокатския престиж най-добре е да напуснат адвокатската професия“. В края на своя анализ д-р Ив. Димитров прави едно неочаквано и необосновано заключение. Щом адвокатите не могат да се организират в консорциуми по едни или други причини, „не е ли по целесъобразно и за държавата, и за народа адвокатурата да стане както е съдийството, държавна, сиреч, адвокатите макар и в по-ограничено число, да бъдат плащани от държавата като обикновени държавни чиновници, както става с всички общински и държавни служби?“²⁴. Така авторът стига до прокламираното от земеделското правителство искане за одържавяване на адвокатурата, мотивирайки го с професионални аргументи и съображения. Той не дава отговор на основния въпрос – целесъобразно ли е подобно решение от гледна точка на свободата и целите на адвокатската професия като участник в правосъдието и защитник на правата на гражданите? Мълчаливото отминаване на този въпрос, както и пренебрегването на гласовете, призоваващи адвокатите към самоорганизиране и самоконтрол, показват едностранчивост и прикрита политическа насоченост. В този смисъл Г. Марков справедливо отбелязва, че лекарството, препоръчано от д-р Димитров, „е равностойно с идеята да убием болника“. Той отхвърля и предложението за адвокатски консорциуми поради чувствителното ограничаване на свободата на упражняване на адвокатската професия. Едновременно с това се обявява в защита и подкрепя на адвокатските съвети, изградени върху начала, които да гарантират „тяхната жизнеспособност и присъщите им функции“ да бъдат за ненарушимостта на адвокатската дисциплина и етика и да пречистват съсловието от хора, недостойни за професията. Според Г. Марков под контрола на адвокатските съвети трябва да се поставят не само всички адвокати и помощник-адвокати, но и ходатаите и просбописците.²⁵

²⁴ **Димитров, Ив.** За адвокатите. – В. „Право“, № 33 от 26 юни 1920 г., с. 438.

²⁵ **Марков, Г.** По въпроса за преустройството на нашата адвокатура. – В. „Право“, № 33 от 26 юни 1920 г., 439–440.

В конкретните политически условия е неосъществима и идеята за „реформиране на адвокатския институт и изработване на проект за нов закон за адвокатите“ от Софийския адвокатски съвет с участието и с помощта на всички видни адвокати. Тази идея е израз на желанието да се вземат строги и навременни мерки от самото съсловие и от законодателя, но е нереалистична, защото не отчита настроенятия и политиката на управляващите спрямо адвокатурата. Заслужават внимание очертаните основни моменти и цели на закона: „адвокатурата да остане една свободна обществена професия при съдебните места в страната, неподчинена с никое отношение пред, която и да е друга власт, като ѝ се признае правото на пълна автономия по въпросите от своя вътрешен живот и изключителна дисциплинарна власт върху своите членове“²⁶. Предложението да се възстановят и преустроят адвокатските съвети се обвързва, от една страна, със задължителната промяна на изискванията за свикване на общите събрания за избор на адвокатски съвети, а от друга – с гарантиране на независимостта на адвокатурата.²⁷

Излизането от кризата изисква по-бързи и радикални мерки от страна на самите адвокати. Дискусията на страниците на в. „Право“ показва, че времето за подобни действия е настъпило и всяко отлагане е пагубно за съсловието и за авторитета на професията. Дискусията очертава и основните задачи и цели, които стоят пред адвокатурата. Отправя се призив за възстановяване на всички адвокатски съвети и за активизиране на тяхната дейност. Това се разглежда като първа стъпка към създаването на „един нов съюз на българските адвокати, една мощна организация, която ще има да играе завидна роля в обновлението на нашето отечество, в пресъздаването на нашето правосъдие“²⁸. Наред с публичното и настоятелно издигане на идеята за професионално обединяване на адвокатите в единен съюз в дълг на всички се вменява да осъзнаят сериозността на положението и да работят в единодушие и задружно за „здравото съсловно организиране“ на адвокатурата. Адвокатите се призовават да последват примера на съдиите – да създадат една мощна организация, която да бъде в

²⁶ В. „Право“, № 30 от 5 юни 1920 г., с. 392.

²⁷ Пак там, № 34 от 3 юли 1920 г., с. 465.

²⁸ Пак там, № 27 от 17 април 1920 г., с. 355.

интерес и в полза не само за самото съсловие и за правосъдието, но и за обществения живот.²⁹

През първата половина на 1920 г. идеята за създаване на професионален съюз на адвокатите получава все по-широко разпространение и одобрение в адвокатската общност. Адвокатурата постепенно започва да преодолява своето „безразличие и необяснима индиферентност“³⁰ към професионалните си задачи.³⁰ „Безразличието“ и „индиферентността“ в най-голяма степен се дължат на силния индивидуализъм на адвокатите и на самия характер на работата им – тяхната професия е също така „инертна и неспособна към организиран живот“, както и съдийската.³¹ Нещо повече, много адвокати са пряко ангажирани с политическа, партийна и парламентарна дейност или участват в подготовката и учредяването на различни професионални и културни организации. Парадоксално е обаче, че въпреки възможностите си и натрупания опит те правят твърде малко „за издигане и закрепване на адвокатския институт“³².

Желанието за организиране, за преодоляване на разделението и „разнебитеността“, които по признанието на д-р Б. Вазов са „извор само на слабост“³³, се проявява в опитите за създаване на адвокатски дружества по места. Започват възстановяването и събуждането към нов живот на адвокатските съвети, изградени преди войната, както и учредяването на нови адвокатски съвети. Те стават инициатори не само на публичното и критичното обсъждане на състоянието на адвокатурата, но и на търсенето на пътища и средства за излизане от моралната и организационната криза. В началото на юли 1919 г. възобновява работа адвокатският съвет в Русе.³⁴ Редица косвени сведения потвърждават фак-

²⁹ Пак там, № 34 от 3 юли 1920 г., с. 464.

³⁰ Съюз на Българските адвокати. Алманах за 1925 г. С.: печ. „Радикал“, 1925, с. 112.

³¹ **Близнаков, Г.** Всички в съюза. – В. „Съдийски вестник“, № 6 от 20 ноември 1924 г., с. 2.

³² Съюз на Българските адвокати. Алманах за 1925 г. ..., с. 112.

³³ В. „Право“, № 11 от 11 декември 1920 г., с. 166.

³⁴ **Палежев, Й.** Русенските адвокати: живот на едно поколение. Русе: Деница, 2008, с. 41.

та, че през същата година и в Стара Загора вече има такъв действаш орган.³⁵

В София опитите за избор на нов съвет претърпяват провал. На събранието, свикано на 18 юни 1919 г. от Окръжния съд, от 684 адвокати присъстват само 50–60. На 26 юни те са два пъти повече – 126-има, но три пъти по-малко от необходимия кворум. Равнодушието на „елита“ на адвокатурата е показателно, но няма разумно обяснение, а още по-малко оправдание.

На 11 януари 1920 г. Ловешкият адвокатски съвет и адвокатите, приписани към Окръжния съд, обсъждат старите и болни проблеми на професионалната етика и морал. Събранието осъжда остро и забранява на адвоката, от една страна, „да се държи непристойно в съдебните заседания, било към съда, било към колегите си“, а от друга – да използва нечестни средства и методи за набиране на клиенти като: прибягване до мисити, предлагане на услугите си чрез писма до страните, отклоняване на клиентите на колегите си „чрез злославяне по техен адрес“, както и „да си служи с неверни факти, с цел да заблуждава съда“. Адвокатският съвет се задължава да постави афиши на вратите на всички съдилища, с които да се информира населението: 1) да избира своите повереници поне 24 часа преди заседанието и 2) да знае, че съветите, които адвокатите дават, се заплащат непременно и предварително. В това първо след войната публикувано решение на адвокатския съвет спазването на адвокатската етика се поставя като условие „за издигане на адвокатското съсловие на подобаваща висота“³⁶.

Докато адвокатската общност се мъчи да осъзнае положението, в което се намира, и да поеме съдбата си в свои ръце, коалиционното и самостоятелното правителство на БЗНС приемат редица законодателни стъпки с цел да я унижат и смажат, да я компрометират и противопоставят не само на селското население, но и на гражданското общество. Тези действия са част от политиката на потъпкване на авторитета и на независимостта на съдебната власт, която не само се обезличава, но и в много случаи

³⁵ Туртуриков, Г. История на Старозагорската адвокатура 1879–2009. 130 г. адвокатура в Стара Загора и региона. Стара Загора: Джеми Стратус, 2009, с. 42; в. „Социалистическа борба“, № 5–6 от 31 юли 1919 г., с. 4.

³⁶ В. „Право“, № 22 от 6 март 1920 г.

се оказва безсилна да изпълнява конституционните си задължения.³⁷

Със Закона за облекчение на жилищната нужда от 5 януари 1920 г. в София, Пловдив, Варна, Русе и в други населени места по заповед на министъра на вътрешните работи и народното здраве се учредяват жилищни органи: „а) местни жилищни комисии, с задача да вземат всички мерки, за да облекчат жилищната нужда и б) жилищни съдилища, с задача да разрешават споровете при прилагането на закона“. Въпреки непрофесионалният състав на жилищните комисии чл. 34 от закона постановява, че „по всички дела и действия на жилищната комисия и жилищния съд повереници не се допускат“³⁸. Това е първият удар върху адвокатурата и началото на ограничаването и премахването на адвокатската защита.

Политиката на управляващите и сведенията за подготовката на законопроект за забрана на адвокатската защита пред мировите съдилища предизвикват реакцията на адвокатските съвети. На 15 април 1920 г. ловешките адвокати гласуват протестна резолюция против „предстоящия удар на правосъдното дело“. Те се обръщат към своите колеги, към съдиите и към всички мислещи и интелигентни сили в страната с молба да подкрепят справедливия им протест.³⁹

Адвокатите, приписани при Пловдивския окръжен съд, на извънредно събрание (16 май) протестират „най-енергично“ срещу всички действия на управляващите, с които „се нарушава принципа на разделение на властите, накърнява се достойнството и самостоятелността на съдебната власт и се разколебава правното съзнание на българския гражданин“⁴⁰. Пловдивските адвокати апелират за единство на колегията, за единодействие с магистратурата и интелигенцията.

На 22 юни 1920 г. правителството на Ал. Стамболийски внася в Народното събрание законопроект за подвижните мирови съ-

³⁷ Вж. Йочев, Е. Несменяемостта на съдиите и прокурорите (1879–1944). С.: Съюз на съдиите в България, печ. „Алианс Принт“, 2019, 310–320.

³⁸ Стенографски дневници на XVIII ОНС, I РС. С.: ДП, 1920, с. 915 и сл.; обн., ДВ, № 233 от 20 януари 1920 г.

³⁹ В. „Право“, № 33 от 26 юни 1920 г., с. 446.

⁴⁰ Пак там, № 32 от 19 юни 1920 г., с. 431.

дии. Разпоредбата на чл. 5 гласи: „По делата пред мировите съдии адвокатска защита не се допуска. Страните действуват лично“. Мировият съдия получава правото да „упътва страните върху нуждата от извършване на необходимите процесуални действия“ (чл. 6). В мотивите министърът на правосъдието Ал. Радолов обосновава наложителната необходимост адвокатската защита да се премахне с цел „мировият съдия да стане истински съдия, да бъде надеждата на онеправдания и носител на наказание за виновника...“⁴¹. Съдържанието на мотивите се основава на вижданията и разбиранията по въпроса на М. Турлаков.⁴²

Разискванията в парламента разкриват истинските цели на правителството. Депутатите от опозицията предупреждават управляващите, че чрез премахването на адвокатската защита се излагат „на опасност най-скъпите интереси именно на самото земеделско население, което търси правосъдие“ от тях. Проф. д-р Й. Фаденхехт предлага „процесът да се подготви с исквата молба и с един писмен отговор... да има искиви молби написани ясно, пълно и с ясни искания и с ясно изложени обстоятелства“⁴³.

Всъщност идеята за премахване на адвокатската защита пред мировите съдии не е нова. Такава забрана се съдържа в Закона за устройството на съдилищата от 1883 година.⁴⁴ Подобни гласове се издигат още през 80-те години на XIX век, при това със същите мотиви.⁴⁵

Предложеният законопроект засяга не само материалните интереси на адвокатите, но и тяхната професионална чест и отго-

⁴¹ Стенографски дневници на XIX ОНС, I ИС, с. 1166, 1167; обн., ДВ, № 101 от 6 август 1920 г.; **Йочев, Е.** Законодателството в Царство България. Конституция, закони, мотиви, доклади, укази, наредби, наредби-закони. С.: Фондация „Отворено общество“, б. г., 422–423.

⁴² **Турлаков, М.** Належащи реформи в правосъдното дело. С.: БЗНС. Земеделско знаме, 1919, 79–80.

⁴³ Обн., ДВ, № 101 от 6 август 1920 г.; Стенографски дневници на XIX ОНС, I ИС, с. 1211 и сл.; **Петков, С.** История на Съюза на българските адвокати. – В: 20 години Съюз на българските адвокати. С.: СБА, печ. „Б. Кожухаров“, 1940, с. 72.

⁴⁴ Обн., ДВ, № 16 от 12 февруари 1883 г.

⁴⁵ **Гочев, Я.** История на Пловдивската адвокатура. В. Търново: Фабер, 2017, с. 115.

ворност към правосъдното дело. Това предизвиква масовото им недоволство в цялата страна.

На 24 юни 1920 г. колегията в Татар-Пазарджик изразява несъгласие с вмешателството на административните власти в работата на съдебните органи, с „ретроградните и опасните за правосъдното дело домогвания за отстранение на адвокатите от необходимото им за добро правораздаване сътрудничество на съдебната власт“⁴⁶.

Съборието за избор на Софийски адвокатски съвет (26 юни с.г.), което се проваля поради липсата на кворум (присъстват само 126 души от 684), се конструира като ново, независимо събрание. То избира петчленен привременен комитет в състав: Петър Абрашев, д-р Борис Вазов, Симеон Петков, Никола Кисьовски и Георгиев. Комитетът приема протест срещу премахването на адвокатската защита, който е адресиран до управляващите и до „общественото мнение“⁴⁷. Софийските адвокати се обявяват „срещу лишаването от защита на българските граждани и селяни“, с което „пагубно се увреждат“ техните интереси, както и интересите на упражняващите адвокатската професия. На 2 юли членовете на комитетата се срещат последователно с председателя на Народното събрание и с министъра на правосъдието. Разговорите разкриват решимостта на правителството да следва неотклонно своята политика. Докато Ал. Ботев все пак обещава да направи всичко зависещо от него исканията на софийските адвокати „да бъдат взети в съображение“, министър Ал. Радолов прави неуспешен и безнравствен опит да оправдае поведението си с политиката на партията. Изправен пред дилемата „или да изпълни това решение или да се оттегли от поста“, той избира първото. Членовете на комисията излизат от двете срещи убедени, че адвокатурата може да защити своите легитимни интереси само ако се организира.⁴⁸

Адвокатският съвет в Севлиево също гласува протест (29 юни), подписан от 31 адвокати и от председателя на съвета А. Конов. В протеста открито се заявява, че подбудите и мотивите за

⁴⁶ В. „Право“, № 36 от 17 юли 1920 г.

⁴⁷ Пак там, № 34 от 3 юли 1920 г., с. 462; № 35 от 10 юли 1920 г., 480–481.

⁴⁸ **Вазов, Б.** Около протеста на Софийските адвокати. – В. „Право“, № 35 от 10 юли 1920 г., 480–482.

приемането на закона „не са от юридическо естество“ и че законът ще нанесе „тежък удар върху правосъдието“. Севлиевиските адвокати изразяват недоволството си от „пагубните посегателства върху правораздаването“ и молят народните представители да не приемат законопроекта.⁴⁹

Ломската колегия определя законопроекта като „тържествуващо невежество“ и „профанация на законодателствуването“. В декларация от 3 юли българските юристи се приканват да се борят „за запазване народните правдини, своята професионална чест и своите професионални интереси“, а депутатите – да отхвърлят законопроекта.⁵⁰

На 6 юли кюстендилските адвокати с обръщат към всички мислещи хора с апел „да реагират активно срещу този род „законодателствуване“. Те призовават адвокатското съсловие „към сплотеност и организирана борба срещу земеделското правителство“, а адвокатите – „да отказват адвокатска защита на по-видните земеделчески водители“⁵¹.

Общо е мнението, че законопроектът е явно отрицание на каквато и да е „законодателна разумност, предвидливост и безпристрастие“⁵², защото пренебрегва интересите на населението, засяга пряко авторитета на мировия съд, на правораздаването и на адвокатурата. Въпреки съпротивата на адвокатското съсловие и на правната общност на 6 август 1920 г. Законът за подвижните мирови съдии влиза в сила.⁵³

На 13 септември 1920 г. след три неуспешни опита най-после е избран нов Софийски адвокатски съвет с председател д-р Борис Вазов.⁵⁴ В изпълнение на решенията на събранието на софийските адвокати от 3 октомври с.г.⁵⁵ съветът провежда анкета сред мировите съдии относно последиците от действието на Закона за подвижните мирови съдии и измененията на Закона за адвокати-

⁴⁹ Пак там, № 38 от 31 юли 1920 г., 528–529; № 1 от 2 октомври 1920 г., с. 9.

⁵⁰ Пак там, № 34 от 3 юли 1920 г., 461–462.

⁵¹ Пак там, № 36 от 17 юли 1920 г.

⁵² Пак там, № 38 от 31 юли 1920 г., с. 523.

⁵³ Обн., ДВ, № 101 от 6 август 1920 г.

⁵⁴ Пак там, № 1 от 2 октомври 1920 г., с. 10.

⁵⁵ Пак там, № 2 от 9 октомври 1920 г., с. 28; № 3 от 16 октомври 1920, с. 42.

те, с които се ограничава адвокатската защита. В анкетата се изразява надежда, че правителството и Народното събрание „ще обърнат нужното внимание на справедливите искания“ на адвокатурата, които „напълно съвпадат с интересите на едно добро и справедливо правосъдие“⁵⁶. Данните от анкетата недвусмислено и еднозначно разкриват негативните последици от законодателната реформа за съдиите, за правосъдието и за самите съдещи.⁵⁷

Приетите декларации от адвокатските съвети показват, че у голяма част от адвокатите се формира ново отношение към собственото им професионално положение и бъдеще, към правосъдието в страната и към политиката на управляващите. Те започват да се чувстват „като солидарни членове на една и съща професия“⁵⁸.

Поради своята неорганизираност адвокатското съсловие не успява своевременно и с нужната сила да се противопостави на политиката на правителството, да просветли общественото мнение и да го привлече на своя страна в името на големите интереси на правосъдието. Това е основният урок за адвокатурата от първия ѝ сблъсък с управляващите. Той ясно показва, че без силна и масова професионална организация адвокатурата не може да разчита на успех в тази борба и да получи необходимата широка обществена подкрепа.

Наред с политиката на правителството поведението и примерът на магистратите са другият важен подтик за организирането на адвокатурата и за промяна в нейния живот. Едно от двете условия, които министър Ал. Радолов поставя за официалното признаване на Съюза на българските съдии, е адвокатите, членуващи

⁵⁶ В. „Право“, № 4 от 23 октомври 1920 г., 58–59; Отчет на Софийския адвокатски съвет за 1920–1921 година. Покана за общо събрание на 27 ноември 1921 год. за отчет и на 4 декември 1921 год. за избор на адвокатски съвет. С.: САС, печ. „Радикал“, 1921, с. 16; Законът за подвижните мирови съдии. Анкета на Софийския адвокатски съвет. С.: САС, печ. „Балкан“, 1921, с. 28; Адвокатски преглед, № 2 от 15 февруари 1921 г., 4–5; № 3 от 1 март 1921 г., 2–4, 8.

⁵⁷ Законът за подвижните мирови съдии. Анкета на Софийския адвокатски съвет. С.: печ. „Балкан“, 1921, с. 5, 10–38.

⁵⁸ **Вазов, Б.** Задачи и надежди. – Адвокатски преглед, № 1 от 1 февруари 1921 г., с. 1.

в него, да бъдат със статут на извънредни членове.⁵⁹ Както не без ирония отбелязва Пол Стефанов, „благодарение на тази неволна услуга на земеделския министър... българските адвокати съзнаха къде е собствено тяхното място“⁶⁰.

Икономическите и социалните последици от войната и посетелството на кабинета върху адвокатската защита и независимостта на съдебната власт нанасят силен удар върху адвокатурата и правораздаването, но едновременно с това способстват за възникването и осъществяването на идеята за организиране и обединяване на адвокатите в свой професионален съюз с цел защита не само на адвокатската професия, но и на правосъдното дело в страната.

Макар инертността, безразличието, силният индивидуализъм и неспособността за самоорганизиране все още да не са преодолені, инстинктът за самозащита, поруганата чест, потъпканият авторитет и грубата политика на управляващите позволяват на адвокатурата да проумее истината, че само чрез единни общи действия в рамките на една масова професионална организация тя може да даде отпор на правителството и да предотврати краха на професията и на съдебното дело в страната. В това отношение важна и определяща роля изиграват адвокатите юристи и утвърдените и признати водещи личности сред тях както в София, така и в провинцията. Това е онази част от съсловието, която разбира своето „назначение да бъде помощник на правосъдието“ и която е най-засегната от ударите на управляващите.⁶¹ Така през есента на 1920 г. вече са налице обективните условия и субективните фактори, необходими за обединяването на адвокатурата в своя професионална организация.

⁵⁹ В. „Известия на Съюза на българските съдии“, № 18–19 от 20 май 1921 г., с. 4, 7.

⁶⁰ Адвокатски преглед, № 18 от 16 май 1926 г., с. 265.

⁶¹ **Вазов, Б.** Една година. – Пак там, № 7 от 1 декември 1921 г., с. 1.